

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Martiny Kutkové “Judeošpanělština v českých překladech (Judeo-Spanish in Czech Translations)” předkládané v roce 2024 na Ústavu translatologie FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Cílem práce Mgr. Martiny Kutkové je identifikovat texty v judeošpanělštině, které byly přeloženy do češtiny, jejich překlady popsat a zasadit do sociokulturního a historického kontextu. Práce má teoreticko-empirický charakter a je výrazně interdisciplinární, ačkoli sama autorka za hlavní východisko pro svůj výzkum považuje hledisko translatologické. Téma je vzhledem k silícímu zájmu o minoritní jazyky velmi aktuální a zároveň inovativní, protože vztah mezi judeošpanělskou a českou kulturou dosud nebyl podrobně prozkoumán. První tři kapitoly jsou teoreticky zaměřené. Autorka v nich vymezuje stěžejní pojmy Sefard a judošpanělština, stručně nastiňuje dějiny sefardských Židů a metodologická východiska. Zbývající tři kapitoly jsou věnovány analýze shromážděného materiálu, který je velmi různorodý a zahrnuje nápisy na synagogálních textiliích, překlad (titulky) mluveného slova v dokumentárním filmu, orální poezii a překlad judeošpanělsky psaných fragmentů v cizojazyčné literatuře.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce jako celek je přínosným příspěvkem k výzkumu dějin jazyků a jazykových projevů minoritních kultur a jejich kontaktu (či absence kontaktu) s dalšími kulturami, v tomto případě s kulturou českou. Práce má nezanedbatelný rozměr filologický, kdy autorka mimo jiné navrhuje vlastní systém přepisu judeošpanělštiny z hebrejského písma do latinky. Z translatologického hlediska je třeba vyzdvihnout kvalitní práci s archivními materiály a zdroji informací o existujících překladech z judeošpanělštiny a přehlednou prezentaci nalezených originálů a překladů. V tomto ohledu hodnotím pozitivně zejména popisné části a rovněž rozsáhlou bibliografii, o kterou autorka svůj výzkum opírá.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Disertační práce má logickou a vyváženou strukturu naznačenou výše. Celou práci otevírá úvod, v němž autorka přehledně formuluje výzkumné otázky a shrnuje stav zkoumaného tématu. První kapitolu věnovanou vymezení klíčových pojmů považuji za velmi zdařilou. Autorka se v ní opírá o relevantní zdroje a zvolený přístup k zacházení s terminologií srozumitelně zdůvodňuje. V první části druhé kapitoly autorka stručně a přehledně shrnuje dějiny sefardských Židů od dob, kdy žili na Pyrenejském poloostrově, až po současnost. Tato část je zajímavá a čtivá a autorka v ní prokazuje schopnost vybrat a zformulovat podstatné informace. Podkapitoly 2.2 a 2.3 pojednávají převážně o vzájemných vztazích mezi českou, sefardskou a aškenázskou kulturou. Třetí kapitola představuje teoretická a metodologická východiska a zařazuje práci do kontextu současného výzkumu dějin překladu z minoritních jazyků. Podkapitola 3.4 klade výzkum překladů z judeošpanělštiny do vztahu s etikou překladu (či etikou translatologického výzkumu?). Část věnovaná metodě translatologické analýzy je skromnější a autorka se v ní opírá především o Levého pohled na dvojí normu v překladu a zmiňuje i některé další relevantní pojmy, jako je rozlišení mezi instrumentálním a dokumentárním překladem, které by po práci bylo relevantní, ale autorka s ním v dalších částech již nepracuje. S ohledem na povahu velké části analyzovaného materiálu je v této části

také představena problematika tzv. nepřímého překladu, tj. překladu z druhé ruky přes zprostředkující jazyk.

Další tři kapitoly (4-6) jsou věnovány výsledkům empirického výzkumu, tedy popisu nalezených judeošpanělských textů a jejich překladů. Zpracování této části práce byl poměrně nelehký úkol, mimo jiné vzhledem k velmi různorodé povaze zkoumaného materiálu.

Jako nejlépe propracovaná se jeví první část (kapitola 4), pojednávající o překladech donačních nápisů na sefardských synagogálních textiliích uchovávaných ve sbírce Židovského muzea v Praze. V této kapitole nechybí důkladný historický filologický rozbor originálních nápisů a její součástí je i autorkou navržený transliterační a transkripční systém vycházející z pravidel přepisu judeošpanělštiny a hebrejštiny převzatých z odborné literatury. U citovaných překladů z Židovského muzea autorka uvádí i vlastní alternativní návrhy, avšak nevysvětluje, proč tak činí a co má z těchto návrhů vyplývat (možné téma k diskusi). V závěru kapitoly překlady stručně charakterizuje a uzavírá konstatováním, že splňují spíše reprodukční normu. Tento závěr vnímám jako mírně diskutabilní vzhledem k tomu, že i originální donační nápisy mají převážně informativní povahu a těžko u nich lze uvažovat o estetické funkci. Konkrétně v tomto případě by bylo vhodnější vycházet z rozlišení mezi dokumentárním a instrumentálním překladem (Ch. Nord).

Pátá kapitola se zaměřuje na překlad sefardské orální poezie, která se do českého prostředí dostala prostřednictvím několika zcela odlišných zdrojů – jako součást dvou knižních publikací, několika bookletů k CD nosičům a dokumentárního filmu. Autorka se v kapitole soustředí zejména na okolnosti vzniku jednotlivých překladů a na jejich překladatele (ve shodě se současnými trendy), textová analýza je spíše stručná.

Šestá kapitola pojednává o překladech judeošpanělských fragmentů, které se objevují ve dvou esejistických a osmi beletristických dílech přeložených do češtiny z různých jazyků. Kapitola je uspořádána formou přehledu s četnými citacemi ze zkoumaných knih. Za určitý nedostatek považuji fakt, že autorka neuvádí, jakým způsobem k tomuto korpusu knižních publikací dospěla, ani nenaznačuje, zda se má jednat o kompletní seznam. Kapitola věnuje pozornost převážně originálům a jejich autorům, popřípadě překladatelům. Z translatického pohledu autorka poukazuje na skutečnost, že vzhledem k původu originálů se většinou jedná o překlady z druhé ruky.

V závěru práce autorka shrnuje výsledky prezentované v jednotlivých kapitolách a nastiňuje možné směry dalšího translatického výzkumu i překladatelské činnosti. Obecnější závěry vyplývající z výzkumu jsou naznačeny spíše implicitně. Zaprvé se jeví jako významný dokumentární charakter většiny nalezených překladů z judeošpanělštiny, který lze spolu s celkově malým rozsahem nalezeného materiálu a vysokým podílem překladů z druhé ruky považovat za příznak toho, že dějiny překladu z judeošpanělštiny do češtiny jsou převážně dějinami „nepřekládání“ (*non-translation* – viz např. Seruya, Špirk). Jen velmi malá část sefardských literárních projevů byla do češtiny převedena jako svébytné literární dílo, v podstatě lze říci, že sefardská kultura k českému příjemci více proniká ve formách, které jsou na jazyku nezávislé – např. prostřednictvím hudby. Jak vyplývá (opět spíše implicitně) z některých příkladů citovaných v práci, jedním z důvodů tohoto „nepřekládání“ může být omezená znalost judeošpanělského jazyka v českém prostředí (v některých případech navíc situaci komplikuje zápis originálů v hebrejském písmu). Z analyzovaného materiálu lze

usuzovat, že judeošpanělské texty lze do určité míry převádět na základě znalosti španělštiny, problém představuje menší, pro judeošpanělštinu specifická část, která se zdá být zdrojem většiny významových posunů.

Po formální stránce je práce zpracovaná kvalitně, ocenit lze zejména celkovou přehlednost, dobrou práci s bibliografickými zdroji a jejich citacemi, výborně zpracovaný obrazový materiál. Jazyková úroveň odpovídá standardům pro dizertační práci, vytknout lze jen nepříliš početné chyby v interpunkci, pádech podstatných jmen a některé ne zcela srozumitelné formulace (např. věta „mnohdy texty odpovídají spíše normě reprodukční než umělecké, neboť nenaplnují ani požadavek věrnosti, ani krásy“ – str. 95).

IV. Dotazy k obhajobě

1. Jakým způsobem byl sestaven korpus prezentovaný v kapitole č. 6?
2. Etický aspekt překladu z judeošpanělštiny – autorka etické hledisko opakovaně zmiňuje, ale není zcela zřejmé, k čemu přesně odkazuje – k etice překladu, nebo translátologického výzkumu? Práci uzavírá věta: „Překlad je z etického hlediska výzva, a to obzvláště v dnešní době globalizace, protože pracuje s identitami a jejich vzájemnými odlišnostmi, a to ve světě charakterizovaném bohatstvím migrace a příslušným kulturním pluralismem a relativismem.“ Co přesně je tím v kontextu práce myšleno?

V. Závěr

Jak vyplývá z výše uvedeného shrnutí, předložená disertační práce představuje významný přínos k výzkumu zpracovávaného tématu a jako celek splňuje požadavky kladené na disertační práci. Proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně klasifikuji známkou prospěla.

V Praze dne 30. 3. 2024

PhDr. Vanda Obdržálková, Ph.D.